

Nacrt

FEDERALNI PROGRAM
ZA ORGANIZACIJE OSOBA SA INVALIDITETOM
U LOKALNIM ZAJEDNICAMA

STVARANJE PREDUSLOVA ZA OSTVARIVANJE CILJEVA
STRATEGIJE ZA IZJEDNAČAVANJE MOGUĆNOSTI
ZA OSOBE S INVALIDITETOM

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
Unsko-sanski kanton

Akcioni plan u oblasti invalidnosti

za period od 2013. do 2016. godine

KOALICIJA ZA STRATEGIJU I IZJEDNAČAVANJE
MOGUĆNOSTI I PRAVA OSOBA S INVALIDITETOM
UNSKO-SANSKOG KANTONA "ŽIVOT BEZ BARIJERA"

Nacrt

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
Unsko-sanski kanton

Akcioni plan u oblasti invalidnosti

za period od 2013. do 2016. godine

FEDERALNI PROGRAM ZA ORGANIZACIJE OSOBA S INVALIDITETOM U LOKALNIM ZAJEDNICAMA:
Stvaranje preduslova za ostvarivanje ciljeva strategije za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom u Federaciji Bosne i Hercegovine

Ovaj dokument je izrađen uz finansijsku podršku **Vlade FBiH i Federalnog ministarstva rada i socijalne politike**, a u okviru **projekta „Akcioni planovi za ostvarivanje ciljeva strategije u oblasti invalidnosti u Federaciji Bosne i Hercegovine“**, koji implementira Savez organizacija za podršku osobama s intelektualnim teškoćama Federacije Bosne i Hercegovine SUMERO i **Koalicije za strategiju i izjednačavanje mogućnosti i prava OSI USK-a**, u daljem tekstu **“Život bez barijera“**.

Članice Koalicije “Život bez barijera“:

1. Udruženje slijepih građana USK-a;
2. Udruženje građana oštećenog sluha i govora USK-a;
3. Udruženje radosti druženja roditelja, djece i mladih sa posebnim potrebama USK-a;
4. Udruženje hroničnih bubrežnih bolesnika USK-a;
5. Kantonalno udruženje civilnih žrtava rata i porodica sa djecom USK-a;
6. Udruženje građana oboljelih od poliomeylitisa, povrede mozga i kičmene moždine USK-a;
7. Udruženje oboljelih od šećerne bolesti USK-a;
8. Udruženje distrofičara USK-a;
9. Savez udruženja paraplegičara i oboljelih od dječje paralize USK-a.

Sadržaj ove publikacije je isključiva odgovornost Koalicije “Život bez barijera“ koju predstavlja Udruženje „Radosti druženja“ USK-a.

Autori:

Grupa autora članova Koalicije “Život bez barijera“

Saradnici:

Haris Haverić
Sabina Čano
Elvira Bešlija
Fikret Zuko
Amila Biberkić
Vedrana Zaimović

Korektura i lektura: grupa autora Koalicije “Život bez barijera“

Grafički dizajn i štampa: T&T concept d.o.o Sarajevo

Tiraž: Kompleti za pet regija 60 primjeraka + CD verzija dokumenta

Godina: 2013

SADRŽAJ:

1. UVOD	5
1.1 PRAVNO - INSTITUCIONALNI OKVIR ZA DONOŠENJE LPAI	5
1.2 BITNOST UKLJUČIVANJA LPAI U KANTONALNE/LOKALNE STRATEGIJE	6
1.3 OPIS PROCESA IZRADE NACRTA LPAI USK-a	6
1.4 METODOLOGIJA IZRADE LPAI USK-a	7
1.5 RADNA TIJELA „KOALICIJE OOSI USK-a“	7
1.6 ANALIZA TRENUTNE SITUACIJE U OBLASTI INVALIDNOSTI U USK-a.....	8
2. PLAN MJERA I RJEŠENJA KOJE TREBA PROVESTI	11
Vizija	11
Misija	11
Pregled odabranih prioritetnih oblasti:	11
2.1 PODIZANJE NIVA SVIJEŠTI O PITANJIMA INVALIDNOSTI.....	11
2.2 PRISTUPAČNOST	15
2.3 OBRAZOVANJE	18
3. MONITORING LPAI USK	23

OSI – Osobe s invaliditetom

OOSI – Organizacije osoba s invaliditetom

LPAI – Lokalni plan akcija u oblasti invalidnosti

1. UVOD

1.1 PRAVNO INSTITUCIONALNI OSNOV ZA DONOŠENJE LPAI

Pravno institucionalni osnov za donošenje Lokalnog plana aktivnosti (u daljem tekstu LPAI) su međunarodni pravni instrumenti koje je BiH ratificirala i koji su sastavni dio Ustava BiH, ustava entiteta i kantona i domaća zakonska regulativa za oblast invalidnosti.

- **„UN Standardna pravila za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom“** iz 1993. god., koja je Vijeće ministara Bosne i Hercegovine usvojilo u septembru 2003. god. i koja predstavljaju smjernice i minimalne standarde koje treba dalje razrađivati zakonima da bi se stvorio pravni i institucionalni okvir za izjednačavanje mogućnosti koje se pružaju osobama s invaliditetom.
- **„UN Konvencija o pravima osoba s invaliditetom“** iz 2006. god. kojom borba protiv diskriminacije i izjednačavanja mogućnosti OSI postaju i zakonska obaveza za sve članice UN koje su je ratificirale, a među njima je i naša država.
- **„SP Agenda 22“** je metoda za primjenu Standardnih pravila UN koja pomaže pri donošenju planova na nivou lokalnih zajednica u oblasti invalidnosti. Ova metoda je usvojena „Politikom u oblasti invalidnosti u BiH“.
- **„Politika u oblasti invalidnosti u BiH“** („Službeni glasnik BiH“, broj 76/08) dokument usvojen na nivou države u maju 2008. godine, je novi pristup u oblasti invalidnosti koji se temelji na ljudskim pravima i socijalnom modelu i predstavlja sveobuhvatan pogled na pitanja invaliditeta, koji rješenja za OSI kreira i primjenjuje kroz multisektoralni pristup uz učešće svih relevantnih aktera na nivou zajednice. (Ispoštovana gore navedena dokumenta).
- **„Strategija i Plan akcije za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom u Federaciji BiH 2011-2015“** donesena 2009. godine u cilju stvaranja uvjeta za implementaciju „Politike u oblasti invalidnosti u BiH“. Opći ciljevi ove strategije su:
 1. Svako ministarstvo u Vladi FBiH će pripremiti Akcioni plan za implementaciju aktivnosti za koje je zaduženo u Strategiji, u roku od šest mjeseci od usvajanja Strategije;
 2. Svako ministarstvo u Vladi FBiH će u budžetu za 2011. godinu uvesti budžetski kod koji će imati naziv „Implementacija Strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom“;
 3. Kantonalne vlade i općinske vlasti će do kraja godine donijeti svoje akcione planove za implementaciju aktivnosti za koje su zadužene u Strategiji, u roku od šest mjeseci od usvajanja Strategije;
 4. Kantonalne vlade i općinske vlasti će u Budžetu za 2013. godinu uvesti budžetski kod koji će imati naziv „Implementacija Strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom“;
 5. Vlada FBiH će obezbijediti institucionalno praćenje stanja u oblasti invalidnosti, primjenu zakona koji reguliraju oblast invalidnosti, te praćenje implementacije ove Strategije, kroz osnivanje Ureda Vlade FBiH za pitanja invaliditeta. Ured bi se osnovao u roku od godinu dana od usvajanja Strategije.

1.2 BITNOST UKLJUČIVANJA LPAI U KANTONALNE / LOKALNE STRATEGIJE

„Strategija i Plan akcije za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom u Federaciji BiH 2011-2015“ jasno ukazuje na obavezu da kantonalne vlade i općinske vlasti donesu svoje akcione planove u oblasti invalidnosti i da u budžetima uvedu budžetski kod koji će imati naziv „Implementacija Strategije za izjednačavanje mogućnosti osoba s invaliditetom“.

Do danas, politika invalidnosti nije uvedena u kantonalne i lokalne politike, kantonalne i lokalne vlasti nemaju plan politike u oblasti invalidnosti, a OOSI i OSI nisu uključene u kreiranje politika i planiranja na kantonalnom i lokalnom nivou.

Ovoj oblasti treba posvetiti posebnu pažnju kako bi osobe s invaliditetom (u daljem tekstu OSI) mogle ravnopravno sa drugima uživati svoja osnovna ljudska prava i živjeti normalno. Najveći broj konkretnih potreba OSI nastaju i dešavaju se upravo na nivou kantona/lokalne zajednice, ali se tu mogu i najbolje riješiti. To ukazuje na potrebu potpunog uključivanja pitanja invalidnosti u sva kantonalna/lokalna strateška dokumenta.

Lokalni akcioni plan u oblasti invalidnosti (u daljem tekstu LPAI) je strateški dokument koji povezuje konkretne mjere i akcije koje treba poduzeti da bi se na adekvatan način odgovorilo na potrebe i prava OSI u lokalnoj zajednici. Kroz LPAI je omogućeno da OSI i organizacije osoba s invaliditetom (u daljem tekstu OOSI) imaju kreativniju ulogu u iniciranju i unaprijeđenju postojećih i stvaranju novih uvjeta za ravnopravno učešće u svim oblastima života lokalne zajednice, u partnerstvu sa institucijama vlasti i ostalim subjektima od značaja.

Ovakvim planskim i sistemskim pristupom rješavanju potreba OSI, gdje su OSI bile uključene u njihovom prepoznavanju i definiranju koraka ka njihovom prevazilaženju, bi se adekvatnije iskoristila već postojeća sredstva namijenjena ovoj populaciji, a uz stalnu primjenu univerzalnog dizajna i standarda za OSI bi se spriječilo da se sredstva koriste na neadekvatan način (primjer najveći broj prilaznih rampi nije izgrađen po odgovarajućim standardima).

Neophodna sredstva za implementaciju LPAI bi se osigurala prema nadležnostima sa svih nivoa vlasti kako je i predviđeno zakonskom regulativom, ali i kroz učešće zajednica, OOSI kroz različite projekte, radom volontera u zajednici, prikupljanjem donacija, organiziranjem različitih dobrotvornih akcija.

1.3 OPIS PROCESA IZRADE NACRTA LOKALNOG PLANA AKCIJE U OBLASTI INVALIDNOSTI UNSKO-SANSKOG KANTONA (USK-a)

Federalni program za OOSI u lokalnim zajednicama „Akcionni planovi za ostvarivanje ciljeva strategije u oblasti invalidnosti FBiH“ ima za cilj upravo sistemsko rješenje u oblasti invalidnosti u FBiH kroz usvajanje „Strategije za izjednačavanje mogućnosti za osobe s invaliditetom FBiH“, a kojeg zajednički realiziraju Vlada Federacije Bosne i Hercegovine, Federalno ministarstvo rada i socijalne politike i OOSI koje djeluju na području FBiH.

U okviru spomenutog Federalnog programa, na sastanku radnog tijela 26. i 27.06.2012. god. Formirana je „Koalicija o izjednačavanju prava i mogućnosti OSI USK-a“ s ciljem izrade Nacrta i implementacije dijela prioriteta planova akcija u oblasti invaliditeta u lokalnim zajednicama, kao i njihove prezentacije.

Ova Koalicija broji devet (9) OOSI i to:

1. Udruženje slijepih građana USK-a;
2. Udruženje građana oštećenog sluha i govora USK-a;
3. Udruženje radosti druženja roditelja, djece i mladih sa posebnim potrebama USK-a;
4. Udruženje hroničnih bubrežnih bolesnika USK-a;
5. Kantonalno udruženje civilnih žrtava rata i porodica sa djecom USK-a;
6. Udruženje građana oboljelih od poliomeylitisa, povrede mozga i kičmene moždine USK-a;
7. Udruženje oboljelih od šećerne bolesti USK-a;
8. Udruženje distrofičara USK-a;
9. Savez udruženja paraplegičara i oboljelih od dječje paralize USK-a.

Formirana Koalicija USK-a je u periodu juni-oktobar 2012. godine prošla predviđenu obuku od pet modula za izradu planova akcija u oblasti invalidnosti, odabrala prioritete oblasti za izradu Nacrta lokalnih planova akcija u oblasti invalidnosti i uradila popis potreba OSI i postojećih resursa u zajednici.

Aktivnošću Koalicije urađen je „Nacrt Lokalnog plana akcija za period 2013.-2016. godine“ za područje USK-a, koji će biti ponuđen kantonalnoj vladi i lokalnim vlastima na usuglašavanje.

1.4 METODOLOGIJA IZRADE LPAI

U izradi LPAI Radna grupa je radila po metodi „Agenda 22“ koja je bazirana na Standardnim pravilima UN za izjednačavanje mogućnosti koje se pružaju osobama s invaliditetom, i koja se inače koristi pri izradi LPAI.

1.5 RADNA TIJELA „KOALICIJE OOSI USK-a“

Radno tijelo koje je radilo na prikupljanju materijala i izradi ovog Nacrta LPAI čine:

- Alibabić Jusmir, predsjednik udruženja slijepih USK-a;
- Filipović Jasminka, predsjednik udruženja građana oštećenog sluha i govora USK-a;
- Hodžić Mirsada, predsjednik udruženja radosti druženja roditelja, djece i mladih s posebnim potrebama USK-a;
- Novkinić Zijada, predsjednik udruženja civilnih žrtava rata i porodica sa djecom USK-a;
- Hozanović Alaga, predsjednik udruženja paraplegičara i oboljelih od dječje paralize USK-a;
- Alibegović Enes, predsjednik udruženja građana oboljelih od poliomeylitisa povrede mozga i kičmene moždine USK-a;
- Fazlijaj Albert, predsjednik udruženja hroničnih bubrežnih bolesnika USK-a;
- Delić Mujo, predsjednik udruženja oboljelih od šećerne bolesti USK-a;
- Bunić Huse, predsjednik udruženja distrofičara USK-a;
- Žerić Bilka, predstavnik firme Bifon d.o.o.;
- Babić Azema dipl. pravnik, predstavnik kantonalnog ministarstva zdravstva socijalnog rada i politike USK-a;
- Stanivuk Elvira, socijalni radnik-predstavnik JU Centra za socijalni rad Bihać;
- Jusić Azra dipl. pravnik, predstavnik kantonalnog ministarstva za socijalni rad i politiku USK-a;
- Jurić Franjo, kabinet premijera USK-a.

Radno tijelo za medije:

- Alibegović Enes profesor sociologije i političkih nauka, predsjednik udruženja građana oboljelih od poliomeylitisa, povrede mozga i kičmene moždine USK-a;
- Hozanović Alaga, predsjednik udruženja paraplegičara i oboljelih od dječje paralize USK-a;
- Alibabić Jusmir, predsjednik udruženja slijepih građana USK-a.

-

Radno tijelo za lobiranje:

- Hođžić Mirsada, predsjednik udruženja radosti, druženja roditelja, djece i mladih sa posebnim potrebama USK-a;
- Novkinić Zijada, predsjednik udruženja civilnih žrtava rata i porodica sa djecom USK-a;
- Bunić Huse, predsjednik udruženja distrofičara USK-a;
- Žerić Bilka, predstavnik preduzeća za zapošljavanje OSI Bifon d.o.o.;
- Delić Mujo, predsjednik udruženja oboljelih od šećerne bolesti USK-a.

1.6. ANALIZA TRENUTNOG STANJA U OBLASTI INVALIDNOSTI USK-a

Površina USK je 4.125 km², što čini 15,79% površine FBiH, a broj stanovnika je 287.835. Teritorij Kantona obuhvataju područja općina: Bihać, Sanski Most, Ključ, Bosanski Petrovac, Cazin, Bosanska Krupa, Bužim i Velika Kladuša. Ukupno osam općina. Navedene općine čine Unsko- sanski kanton, kao jedinicu lokalne uprave. Sjedište USK-a je u Bihaću.

Unsko- sanski kanton ima zakonodavnu, izvršnu i sudsku vlast.

Zakonodavnu vlast u Kantonu vrši Skupština Kantona. Skupština je jednodomno predstavničko tijelo sastavljeno od 30 poslanika. Izvršnu vlast u Unsko-sanskom kantonu čini Vlada USK-a. Vladu Unsko-sanskog kantona čine premijer i 9 ministara.

Sudsku vlast u Unsko-sanskom kantonu vrši Kantonalni sud. Kantonalni sud ima žalbenu nadležnost u odnosu na Općinski sud u Kantonu i prvostepenu nadležnost u stvarima koje ne spadaju u nadležnost Općinskog suda, te druge nadležnosti utvrđene zakonom.

Zatečeno stanje u oblasti invalidnosti na području USK-a

Ne postoje precizni podaci o broju OSI, osim za RVI (ratne vojne invalide) tako da se pri izradi potreba koristi baza JU Centara za socijalni rad, odnosno resornog kantonalnog Ministarstva rada i socijalne politike koji evidentira korisnike i ima podatke o broju korisnika koji su razvrstani-kategorisani kao OSI (čija invalidnost je nastala od rođenja, bolešću i različitim povredama). Raspolaže podacima o broju korisnika: socijalnih usluga, tuđe njege i pomoći, broju korisnika smještenih u ustanove, broju korisnika socijalne zaštite koji primaju stalnu novčanu pomoć.

Ovi podaci nisu precizni jer broj korisnika nije jednak broju OSI s obzirom na to da veliki broj njih nema informaciju o svojim pravima, nisu članovi udruženja ili nisu podnijeli zahtjev za ostvarivanje nekog prava.

Prema nezvaničnoj procjeni Međunarodne zdravstvene organizacije 10% stanovništva su OSI, stoga se ovaj procenat može uzeti kao relevantan i za Unsko-sanski kanton.

Ukupan broj OSI prema nezvaničnim podacima je 5.990 na USK-u.

Na osnovu podataka Ministarstva rada i socijalne politike USK , ažurirani su sljedeći podaci:

Tabela 1. Osobe prema vrsti invaliditeta

Kanton	Fizički M/Ž	Senzorni M/Ž	Kombinovani M/Ž	Ukupno M/Ž	Sveukupno M + Ž
Unsko-sanski	1128/1165	293/244	633/688	2054/2047	4101
UKUPNO:	2293	830	1321		

Tabela 2. Osobe prema stepenu invaliditeta

Kanton	10%	20%	30%	40%	50%	60%	70%	80%	90%	100%	Ukupno
USK	9	93	98	102	156	687	447	501	1169	2737	5999

Tabela 3. Osobe s intelektualnim invaliditetom

Kanton	Laka	Umjerena	Teža	Teška	Kombinovana	Ukupno	Sveukupno
	M/Ž	M/Ž	M/Ž	M/Ž	M/Ž	M/Ž	M+Ž
USK	122/86	123/94	90/94	112/82	283/210	730/566	1296

Zbog nepostojanja servisa podrške OSI u svojim domovima, veliki broj osoba s intelektualnim teškoćama danas živi izolirano u institucijama zatvorenog tipa i na taj način krše se njihova prava jednakosti odlučivanja i življenja u zajednici, a ovakav vid zbrinjavanja predstavlja oblik diskriminacije neprihvatljiv u savremenom društvu. Većina osoba s intelektualnim teškoćama USK-a smješteno je u posebne ustanove diljem Federacije BiH.

STANJE U OBLASTI ZDRAVSTVA

Javne ustanove iz oblasti zdravstva:

1. Zavod zdravstvenog osiguranja USK-a;
2. Apoteke na području USK-a;
3. Domovi zdravlja;
4. KB " Dr. Irfan Ljubijankić" Bihać ;
5. Opća bolnica Sanski Most;
6. Zavod za javno zdravstvo USK-a.

Prema Zakonu o zdravstvenom osiguranju građani Federacije BiH ostvaruju pravo na **obavezno** zdravstveno osiguranje, **prošireno** zdravstveno osiguranje i **dobrovoljno** zdravstveno osiguranje. Na području Unsko-sanskog kantona kroz obavezan vid zdravstvenog osiguranja ostvaruju se prava na lijekove sa esencijalne liste, ortopedska i zubno-protetička pomagala, medicinsko-sanitetske sprave i materijale, kao i medicinsku skrb kroz tretman u zdravstvenim ustanovama.

Početakom 2012. godine Vlada USK-a je usvojila novu odluku o listi lijekova koji se propisuju i izdaju na teret sredstava Zavoda zdravstvenog osiguranja kao i načinu njihovog propisivanja i izdavanja („Službeni glasnik USK-a“, broj: 02/12 od 20.01.2012.god.). Lista lijekova koji se propisuju i izdaju na teret sredstava Zavoda zdravstvenog osiguranja USK-a sadrži 140 različitih oblika lijekova, za liječenje različitih oboljenja. Kod izrade liste lijekova, koji idu na teret Zavoda zdravstvenog osiguranja, nije dovoljno vođeno računa o specifičnim lijekovima koji su neophodni OSI.

Osobe s invaliditetom nisu bile uključene prilikom izrade liste lijekova.

Obim i prava na ortopedska pomagala za građane-osobe s invaliditetom definisana su Uredbom o obimu, uslovima i načinu ostvarivanja prava osiguranih lica na korištenje ortopedskih i drugih pomagala, endoproteza, stomatološko-protetske pomoći i stomatološko-protetskih nadomjestaka i Uredba o izmjenama i dopunama Uredbe („Službene novine Kantona“). Ovom Uredbom osiguranici ostvaruju pravo na različita ortopedska i druga pomagala, a prema medicinskim indikacijama i preporuci ljekara.

Uredbom o ortopedskim pomagalima nisu obezbjeđena adekvatna pomagala i sprave za osobe s senzornim invaliditetom (slijepe i gluhe osobe) čime im se otežava funkcionisanje i uključivanje u društvene procese.

Kao posljedica ratnih dejstava došlo je do pojave velikog broja osoba s fizičkim i mentalnim oštećenjem, tako da se ukazala potreba za osnivanje Centra za rehabilitaciju pri zajednici na nivou primarne zaštite, da bi se što više približili korisnicima. Ovi centri pružaju pomoć svim OSI u zajednici. U Unsko-sanskom kantonu osnovano je pet CBR centara.

Pored djelimičnih rješenja principa pristupačnosti u zdravstvenim objektima u kantonu, ne možemo konstatovati da je navedeni princip ispoštovan u svim zdravstvenim ustanovama:

- Nisu prilagođeni svi domovi zdravlja;
- Sve CBR ambulante nemaju prilagođen pristup;
- Osobe koje se kreću u invalidskim kolicima nemaju dostupnost dijagnostičkim i terapijskim uslugama, rehabilitaciji;
- Ambulante obiteljske medicine imaju djelimično prilagođen pristup;
- Ginekološke ambulante nisu adekvatno opremljene i prilagođene potrebama žena s invaliditetom;
- Ne postoje (ili ih nije dovoljan broj) specijalizovanih stomatoloških službi za rad sa osobama s intelektualnim invaliditetom;
- Nema orijentira za slijepe i slabovidne;
- Nema natpisa za gluhe osobe;
- Ne postoji mogućnost zakazivanja zdravstvenih tretmana elektronskim ili GSM putem za osobe sa oštećenjem sluha;
- U mnogim klinikama nije moguć samostalan pristup invalidskim kolicima, a posebno je izražen problem neprilagođenih prostora unutar klinika (nemogućnost ulaska u toaletne prostore);
- Postoji jako izražena diskriminacija u smislu obilježja na raznim mjestima u mnogim zdravstvenim ustanovama, kojima se „daje prednost RVI i članovima porodica šehida“.

Konačna konstatacija je da se u Unsko-sanskom kantonu dostupnost zdravstvenim uslugama u svim navedenim segmentima ne poštuju normativi i standardi, čime se direktno ugrožavaju prava osoba s invaliditetom na brzu i kvalitetnu zdravstvenu zaštitu i samostalnost u korištenju zdravstvenih usluga.

Iz navedenog proizilazi da je prisutna diskriminacija u odnosu na ostale građane.

Prisutna je i diskriminacija koja omogućava prednost po osnovu uzroka nastanka invaliditeta, a ne stvarne težine invaliditeta i potrebe koje iz toga proizilaze (kao npr: „Prednost RVI“).

STANJE U OBLASTI ZAPOŠLJAVANJA

Zakon o profesionalnoj rehabilitaciji, osposobljavanju i zapošljavanju OSI u FBiH usvojen je u februaru 2010. godine i u toku je njegova implementacija.

Parlament Federacije BiH je u julu 2010. godine donio odluku o formiranju Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje OSI.

Postoje programi koji stimulišu zapošljavanje OSI koji se implementiraju putem kantonalnih službi za zapošljavanje. U ranijem periodu OSI su se zapošljavale kroz programe PIU Seser Federalnog programa podrške zapošljavanju. Po osnivanju Fonda za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje OSI stimulacije za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje se realizuju posredstvom istog. No, još uvijek ne postoji kvalitetno plansko zapošljavanje OSI.

U Unsko-sanskom kantonu registrovano je preduzeće za profesionalnu rehabilitaciju i zapošljavanje OSI, i to: Bifon d.o.o. za zapošljavanje invalida, Bihać.

2. PLAN MJERA I RJEŠENJA KOJE TREBA PROVESTI

Vizija

Uživanje ljudskih prava svih građana, bez obzira na invaliditet.

Misija

Primjenom međunarodnih i domaćih zakonskih okvira obezbijediti uslove za donošenje i provođenje sistematskih rješenja sa ciljem kvalitetnog zadovoljavanja svih potreba osoba s invaliditetom u Unsko-sanskom kantonu.

Pregled odabranih prioritarnih oblasti:

Koalicija OOSI USK-a je vodeći se „Standardnim pravilima UN-a“ koja su postala univerzalno polazište u kreiranju politika u oblasti invalidnosti i prema prepoznatim potrebama i trenutnim resursima od 22 Standardna pravila odabrala Pravilo „**Podizanje nivoa svijesti o pitanjima invalidnosti**“ iz preuvjeta za jednako sudjelovanje i Pravila „**Pristupačnost**“ i „**Obrazovanje uz servise podrške**“. Ovo je početak uključivanja problematike invalidnosti na kantonalnom/lokalnom nivou, a za potpuno sudjelovanje i jednaku participaciju OSI ovaj LPAI bi u budućnosti trebalo nadopuniti i drugim standardnim pravilima.

2.1 PRIORITETNA OBLAST:

PODIZANJE NIVOVA SVIJESTI O PITANJIMA INVALIDNOSTI

(član 8. Konvencije UN o pravima OSI; Pravilo 1 – Standardna pravila UN)

Uvod: Nedovoljno razvijena svijest o pravima, potrebama i mogućnostima OSI i o potrebi izjednačavanja mogućnosti za sve osobe u društvu je jedan od glavnih razloga za loš položaj ove marginalizirane grupe ljudi.

Dugi niz godina se prema OSI pristupalo jedino sa stanovišta medicinskog modela, što je dovelo do stavova u društvu da je nivo mogućnosti OSI izrazito nizak. Ovakav pristup ističe nesposobnost OSI, njihovu zavisnost od drugih ljudi i jedino rješenje položaja i problema OSI vidi u socijalnim davanjima i smještaju u zatvorene institucije.

Pokrenute inicijative od samih OOSI i NVO sektora o promjeni percepcije o OSI dovele su do određenih pomaka, ali ipak bez većih rezultata, jer bez planskog, konstantnog informiranja i edukacije šire javnosti ne može se sprovesti niti jedna konkretna akcija u ovoj oblasti koja bi dovela do željenih promjena, naravno neophodno je angažovanje svih aktera u društvu i uvođenje oblasti invalidnosti u redovno odlučivanje na kantonalnom/lokalnom nivou.

2.1.1 PRIORITETNA POTREBA:

PODIZANJE NIVOVA SVIJESTI KOD PREDSTAVNIKA ZAKONODAVNE/IZVRŠNE VLASTI, UPOSLENIKA KANTONALNIH/LOKALNIH ORGANA UPRAVE, JAVNIH I OBRAZOVNIH USTANOVA I PRIVATNOG SEKTORA O PRINCIPU POTPUNOG UČEŠĆA I JEDNAKOSTI OSI.

Uposlenici u kantonalnim/lokalnim organima uprave, u javnim i obrazovnim ustanovama i privatnom sektoru su slabo informirani i educirani o pravima i potrebama OSI, a upravo su oni ti koji bi trebali biti podrška OSI i pružiti im aktualne i adekvatne usluge i informacije u njima prihvatljivoj formi. U institucijama vlasti, javnim ustanovama i obrazovnim ustanovama ne postoje službe/odgovorni stručnjaci za podršku OSI, a poslodavci su slabo upoznati o mogućnostima OSI i uključivanju problema OSI u svoje djelatnosti, te slabo koriste povlastice koje im pruža Zakon i nemaju praksu zapošljavanja OSI.

Rješenje:

Kontinuirano raditi na podizanju nivoa svijesti i edukaciji o pravima, potrebama i mogućnostima OSI kod predstavnika zakonodavne/izvršne vlasti, uposlenika kantonalnih/lokalnih organa uprave, javnih i obrazovnih ustanova i privatnog sektora.

Konkretni koraci:

KORAK

1

Organizirati seminare, konferencije i okrugle stolove o pravima, potrebama i mogućnostima OSI za predstavnike zakonodavnih/izvršnih organa vlasti, organa uprave na kantonalnom i lokalnom nivou, javnih institucija, medija i privatnog sektora

Cilj seminara, konferencija i okruglih stolova je pravazilaženja predrasuda koje postoje prema OSI i potrebi provođenja principa potpunog učešća i jednakosti.

Procjena potrebnih sredstava: 9.000,00 KM

Projekt Koalicije USK-a, učešće općina/kantona kroz prostor/opremu

KORAK

2

Zagovarati kroz kampanje potrebu formiranja službi za podršku OSI

Imenovanja službenika za OSI, izdavanja informativnih materijala od strane organa uprave u adekvatnim formatima za OSI, postavljanje informacija u elektronskom obliku na dijelu općinske stranice, gdje bi bile obuhvaćene sve informacije o OSI, a sve radi blagovremenog i adekvatnog pružanja usluga i informacija vezanih za pitanja OSI.

Procjena potrebnih sredstava: podaci u fazi prikupljanja

Projekt Koalicije USK-a, učešće općina

KORAK

3

Organizirati treninge za prosvjetne radnike, odgajatelje i ostale uposlene u obrazovnim ustanovama o odnosu prema OSI zasnovanom na jednakim pravima (za 8 lokalnih zajednica)

Procjena potrebnih sredstava: 11.000,00 KM

Budžeti općina, obrazovne institucije kroz učešće kroz prostor

2.1.2 PRIORITETNA POTREBA:

PODIZANJE NIVOA SVIJEŠTI KOD OSI I ČLANOVA NJIHOVIH OBITELJI O SVOJIM PRAVIMA I MOGUĆNOSTIMA, JER JE TO PREDUVJET ZA JEDNAKO UČEŠĆE OSI U DRUŠTVU

OSI i članovi njihovih obitelji su malo upoznati o svojim pravima, potrebama i mogućnostima, ne posjeduju adekvatne informacije ili ne znaju kako do njih doći. Zbog ovakve situacije OSI i ne pokušavaju da od pasivnih postanu aktivni i korisni članovi društva, i da sami ili uz podršku članova obitelji učestvuju u ostvarivanju svojih prava, zadovoljavanju svojih potreba i razvijanju svojih mogućnosti. Do sada se malo uradilo po ovom pitanju, samo u okviru edukacija kroz aktivnosti OOSI.

Rješenje:

Kontinuirano raditi na podizanju nivoa svijesti kod OSI i članova njihovih obitelji kroz projekte i aktivnosti posvećene pravima i mogućnostima, osnaživanju, podizanju samopouzdanja kod OSI i sposobnosti kako da iskoriste svoje raspoložive mogućnosti.

Konkretni koraci:

KORAK

4

I dalje provoditi kampanju za OSI i članove njihovih obitelji sa ciljem aktivnijeg uključivanja u društvo (pozivi na kućne adrese, pozivi kroz medije za uključivanje u radionice, edukaciju, informativne sastanke i sl., priprema i distribucija promotivnih brošura i drugih materijala za OSI ...)

Procjena potrebnih sredstava: 8.000,00 KM

Projekt Koalicije, Budžet Kantona

KORAK

5

Organizirati edukativne aktivnosti o pravima i mogućnostima OSI i radionice osnaživanja za OSI i članove njihovih obitelji, posebno obrađujući pažnju da budu uključena djeca s invaliditetom u okviru rehabilitacije i njihovi roditelji/staratelji

Procjena potrebnih sredstava: 20.000,00 KM

Projekt Koalicije USK-a, učešće općina i kantona te kantonalnog ministarstva socijalnog rada i politike USK-a kroz financije/prostor/opremu

2.1.3 PRIORITETNA POTREBA:

PODIZANJE NIVOA SVIJEŠTI ŠIRE JAVNOSTI O PRAVIMA, POTREBAMA I MOGUĆNOSTIMA OSI

U javnosti postoje veliki stereotipi, predrasude i sažaljenje prema OSI i malo se radi na promjeni ovakve percepcije javnosti. Do sada su jedino OOSI, NVO sektor i ljudi dobre volje na različite načine pokušavali promijeniti ovakvo stanje. Mediji nedovoljno pažnje posvećuju oblasti invalidnosti, malo se radi na upoznavanju djece o potrebi inkluzivnog obrazovanja i ne postoji mjesto gdje bi bile dostupne sve informacije o OSI.

Rješenje:

Pokretati aktivnosti podizanja nivoa svijesti u društvu o OSI, njihovim pravima, potrebama, mogućnostima i njihovom doprinosu kako bi se prevazišli stereotipi i predrasude o OSI, kroz zajedničko djelovanje svih aktera u društvu prije svega obrazovnih institucija, medija, NVO sektora, nadležnih institucija vlasti.

Konkretni koraci:

KORAK 6 I dalje provoditi kampanju „Djelujmo zajedno“ konferencijskog karaktera o statusu i pravima osoba s invaliditetom

6

Cilj: Promjene odnosa i politike prema OSI, prenoseći poruku da su OSI građani sa istim pravima i obavezama kao i drugi, tako opravdavajući mjere poduzete da bi se uklonile prepreke njihovom punom učešću, uz organiziranje okruglih stolova, seminara i edukacija, izradu promotivnih materijala, preko medija i dr. (uključiti i pravo na zdravstvenu njegu, rehabilitaciju, servise podrške; rad i zapošljavanje; pravo na obrazovanje; pravo jednakosti odlučivanja i življenja u zajednici; pravo na učešće u kulturnom, sportskom životu, rekreaciji i slobodnim aktivnostima ...)

Procjena potrebnih sredstava: 25.000,00 KM

Projekt Koalicije USK-a, budžet kantona i općina

KORAK 7 Pokrenuti emisije o OSI i za OSI posvećene životu, mogućnostima i preprekama na koje nailaze OSI

7

Cilj: Promocija pozitivnog gledanja na OSI, uz uključivanje i konsultiranje OSI koje bi osvjetljavale principe potpunog učešća i jednakosti u svim vidovima (uključiti sve općinske i kantonalne medije na području USK-a).

Procjena potrebnih sredstava: 15 000,00 KM

Budžet kantona i općina, projekt Koalicije

KORAK 8 Pokrenuti, održavati i ažurirati Web stranicu Koalicije OOSI USK-a

8

Cilj: Koristiti je u svrhu podizanja svijesti o OSI i pružanja svih potrebnih informacija na adekvatnim formatima za sve OSI.

Procjena potrebnih sredstava: 4.000,00 KM

Projekt Federalnog ministarstva rada i socijalne politike, učešće Koalicije

KORAK 9 Zalagati se za redovito provođenje edukacije za djecu

9

Cilj: Edukacija u školama kroz redovnu nastavu i u vrtićima o jednakim pravima, izjednačavanju mogućnosti i potencijalima OSI, od strane stručnog kadra (pedagozi, defektolozi, psiholozi ...)

Procjena potrebnih sredstava: podaci u fazi prikupljanja

Budžet kantona i općina, učešće obrazovnih institucija

Postojeći resursi:

Mogućnosti OOSI, NVO sektor, postojeći stručni kadar za provođenje treninga i edukacija, mediji i volonterski servisi.

Vrijeme provođenja:

Od 2013. do 2016. god.

Tko je odgovoran:

Kantonalni i općinski organi vlasti, javne ustanove, obrazovne institucije, mediji, Kantonalno ministarstvo obrazovanja, Koalicija OOSI USK-a.

Neophodni resursi:

Budžeti kantonalnih i lokalnih vlasti, projekti/donatori, stručni saradnici, oprema, učešće javnih institucija.

**2.2 PRIORITETNA OBLAST:
PRISTUPAČNOST**

(član 9. Konvencije UN o pravima OSI, Pravilo 2 – Standardna pravila UN)

Uvod: Pristupačnost ima značajno mjesto u procesu izjednačavanja mogućnosti za OSI. Ovo pravilo podrazumijeva pravo na pristupačnu sredinu za OSI i obezbijeden pristup informacijama i komunikacijama. U Unsko-sanskom kantonu (USK-u) još uvijek postoje mnogobrojne barijere koje onemogućavaju OSI da samostalno i upotpunosti jednako sa drugima učestvuju u svim područjima života (školovanje, zapošljavanje, kulturni i vjerski život, sport i rekreacija ...).

**2.2.1 PRIORITETNA POTREBA:
PRAVO NA PRISTUPAČNU SREDINU**

Pristup OSI njihovom životnom okruženju, sredstvima javnog prijevoza, institucijama, uslugama nije u skladu sa njihovim potrebama. Treba primijeniti univerzalni dizajn u uređenju prostora i tako obezbijediti neprekidan lanac kretanja za OSI. Utvrdili smo da se do sada na nivou USK-a pretežno radilo na uklanjanju barijera vezanih za pristup javnim institucijama izgradnjom prilaznih rampi. Nažalost, od 30% javnih institucija kod kojih su urađene pristupne rampe (škole, općine, centri za socijalni rad, zdravstvene ustanove, kulturno-sportske ustanove, mediji...), 40% rampi nije urađeno po standardima i univerzalnom dizajnu i neupotrebljive su za OSI. Većina javnih ustanova u USK-u su još uvijek arhitektonski, komunikacijski i informaciono nepristupačne za OSI.

Rješenje:

Na nivou kantona/lokalnih zajednica u strateške planove uvesti standarde pristupačnosti i univerzalni dizajn izgrađenog okruženja za OSI, primjenjivati ih i nadzirati provođenje, uklanjajući barijere u skladu sa potrebama OSI kako bi sve usluge u lokalnoj zajednici bile dostupne i ovim osobama.

Konkretni koraci :

KORAK Formirati Radnu grupu za pristupačnost u lokalnim zajednicama

1

Radna grupa sačinjena od: OOSI, OSI, nadležnih predstavnika lokalnih vlasti, planera, arhitekata, građevinskih inspekcija, savjetnika za saobraćaj... će analizirati postojeće prepreke i raditi na njihovom uklanjanju kao i stalno nadzirati osiguravanje pristupačnosti.

Procjena potrebnih sredstava: podaci u fazi prikupljanja

Obaveza općine kroz učešće

KORAK Uvesti u obavezu dugoročni plan za izgradnju adekvatnih pristupa svim javnim institucijama na području USK-a

2

Cilj: Do 2016. godine uraditi najmanje po 3 pristupne rampe u svakoj lokalnoj zajednici, te izvršiti rekonstrukciju do sada urađenih neadekvatnih pristupa i obaranje ivičnjaka na trotoarima radi pristupačnosti za OSI.

Procjena potrebnih sredstava: projekti – 210 000,00 KM

Budžeti općina

KORAK Integrirati standarde pristupačnosti i koncepte univerzalnog dizajna u urbanističke planove općina

3

Procjena potrebnih sredstava: podaci u fazi prikupljanja

Doprinos općina

KORAK Izmijeniti postojeće propise iz oblasti javnog i privatnog prijevoza i saobraćajne infrastrukture za OSI kako bi se osigurao pristupačan prijevoz i za OSI (niskopodni autobusi i adaptirani kombiji za OSI)

4

Procjena potrebnih sredstava: podaci u fazi prikupljanja

Doprinos općina

KORAK Osigurati barem 2 adaptirana kombija za OSI na nivou USK-a

5

Procjena potrebnih sredstava: 70.000,00 KM

Donacije/projekti, budžeti općina

2.2.2 PRIORITETNA POTREBA:

OMOGUĆITI PRISTUP INFORMACIJAMA I KOMUNIKACIJAMA ZA GLUHE I NAGLUHE OSOBE

Do sada se jako malo uradilo na ostvarivanju prava gluhih i nagluhih osoba na informacije i njihovo ravnopravno učešće u životnoj i radnoj okolini. Na nivou USK-a ne postoji zakonska regulativa o ovoj problematici, pogotovo prava na upotrebu znakovnog jezika i prava na informiranje prilagođenim tehnikama. Ne vodi se računa da informacije i telekomunikacije od javnog interesa budu dostupne OSI. Ne postoji niti jedna informativna emisija na lokalnim medijima sa prijevodom na znakovni jezik.

Rješenje:

Zakonski regulirati upotrebu znakovnog jezika u USK-u a sistem komunikacija i informacija za gluhe i nagluhe osobe uskladiti prema njihovim potrebama.

Konkretni koraci:

KORAK 6 Zalagati se za usvajanje i sprovođenje Zakona o primjeni znakovnog jezika na području USK-a kroz kampanje

Procjena potrebnih sredstava: podaci u fazi prikupljanja

Obaveza USK-a

KORAK 7 Kontinuirano raditi na obuci OSI, uposlenih u institucijama i ostalih građana na znakovnom jeziku na nivou USK-a - u 8 lokalnih zajednica.

Procjena potrebnih sredstava: projekti 6.000,00 KM

Učešće općina

2.2.3 PRIORITETNA POTREBA:

OMOGUĆITI PRISTUP INFORMACIJAMA I KOMUNIKACIJAMA ZA SLIJEPE I SLABOVIDNE OSOBE.

Što se tiče ostvarivanja prava na informacije i ravnopravno učešće u životnoj i radnoj sredini za slijepu i slabovidnu osobu u USK-u se jako malo uradilo. Informacije nisu dostupne za slijepu i slabovidnu osobu, malo je knjiga/materijal na Brajevom pismu, OSI nemaju pristup tehničkim pomagalicama i učilima za slijepu i slabovidnu osobu (CD-ovi s knjigama rađenim u audio i digitalnoj tehnici, uređaji za konverziju štampanog materijala u Brajevo pismo, računari sa govornim softverima, a osobe nisu ni obučene za korištenje ovih pomagala kao ni za korištenje bijelog štapa.

Prometna infrastruktura nije prilagođena ovim osobama, nisu ozvučene raskrsnice ili taktilne staze na trotoarima i sl.

Rješenje:

Sistem informacija i komunikacija uskladiti prema potrebama slijepih i slabovidnih osoba.

Konkretni koraci:

KORAK 8 Obezbijediti dostupnost relevantnih informacija u odgovarajućem formatu za OSI (Brajevo pismo, audio format..)

Procjena potrebnih sredstava: projekti 2.000,00 KM

Učešće općina

KORAK 9 Uvesti zvučnu signalizaciju na raskrsnicama

Odabrati 3 raskrsnice u USK-u po prioritetu prostornog okruženja u lokalnim zajednicama važnog za OSI i na njima uvesti zvučnu signalizaciju do 2016. godine.

Procjena potrebnih sredstava: projekti 45.000,00 KM

Učešće općina

KORAK 10 Izvršiti obuku slijepih lica za kretanje sa bijelim štapom

Po jedna obuka u svakoj lokalnoj zajednici u USK-u.

Procjena potrebnih sredstava: Projekti 2.000,00 KM

Učešće općina

KORAK **Nabaviti po jedan računar sa govornim softverom**

11

U svakoj lokalnoj zajednici koji će biti u pristupačnom mjestu (OOSI).

Procjena potrebnih sredstava: projekti 8.000,00 KM

Budžeti općina/donacije

KORAK **Izvršiti obuku za slijepa lica za rad na računaru sa govornim softverom**

12

Procjena potrebnih sredstava: projekti 3.000,00 KM

Budžeti općina

Postojeći resursi:

Uredba o prostornim standardima, urbanističko-tehničkim uvjetima i normativima za spriječavanje stvaranja arhitektonsko-urbanističkih barijera za lica s umanjnim tjelesnim mogućnostima“, „Zakon o upotrebi znakovnog jezika BiH“, pozitivne prakse OOSI, lokalne vlasti, certificirani tumač znakovnog jezika.

Vrijeme provođenja:

Od 2013. do 2016. god.

Tko je odgovoran:

Ministarstvo prostornog uređenja, Ministarstvo zdravstva i socijalne politike, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta, Ministarstvo privrede, općinske službe za oblast urbanizama i građenja, druge nadležne općinske službe, javna poduzeća i ustanove, Koalicija OOSI, radna grupa za pristupačnost.

Neophodni resursi:

Budžeti ministarstava, budžeti općina, donatori/projekti, projektne i građevinske kuće educirane za univerzalni dizajn, stručnjaci za obuku (Brajevo pismo, znakovni jezik, bijeli štap, govorni softver...), OOSI, javna poduzeća i ustanove, privatni biznis sektor/javni prijevoznici, mediji.

2.3 PRIORITETNA OBLAST:

OBRAZOVANJE

(Član 24. Konvencije UN o pravima OSI i Pravilo 6 - Standardna pravila UN)

Uvod: Okvirni „Zakon o osnovnom i srednjem obrazovanju“ član 19., „Zakon o osnovnom odgoju i obrazovanju BiH“ član 5. ističe da «Inkluzija» podrazumijeva sveobuhvatno uključivanje lica s teškoćama u razvoju, teškoćama u učenju i uopće teškoćama socijalne integracije ne samo u odgojno – obrazovni sistem već i u svakodnevni život i društvenu stvarnost.

Nažalost u našim lokalnim zajednicama ne postoji adekvatna podrška djeci i mladima s posebnim potrebama i nedovoljna je njihova uključenost u društveni život i odgojno-obrazovni sistem tj. inkluzivno obrazovanje se nekvalitetno provodi.

Potrebno je naglasiti da je prisutan nizak stepen senzibiliziranosti građana i predstavnika lokalne zajednice o značaju i važnosti podrške ovoj populaciji, nizak stepen obrazovanosti roditelja djece s posebnim potrebama kao i prisutni stereotipi i predrasude kod roditelja da njihova djeca ne mogu da se obrazuju zajedno sa djecom sa poteškoćama u razvoju.

Iako su posljednjih godina vidljivi pomaci na provođenju inkluzije u obrazovanju potrebna je veća uključenost svih struktura na participativnoj osnovi kako bismo postigli potpunu uključenost djece s posebnim potrebama u odgojno-obrazovni sistem.

Evidentirani pokazatelji na USK-u su Javne obrazovne ustanove na kantonu:

Predškolske ustanove	12 (7 javnih i 5 privatnih)
Osnovne škole	49 (47 javnih i 2 privatne)
Srednje škole	22 (20 javnih i 2 privatne)
Univerzitet u Bihaću ima visokoškolskih ustanova	7
Privatna visokoškolska ustanova	1

- Broj učenika u svim osnovnim školama je 25.620
- Broj učenika srednjih škola je 12.755
- Broj studenata na Univerzitetu u Bihaću je 3.437
- Ukupan broj evidentirane djece s invaliditetom u osnovnim školama je 526

Broj djece s teškoćama u razvoju u predškolskom obrazovanju je 22, u srednjem obrazovanju broj osoba s invaliditetom je 53.

Za studente s invaliditetom nemamo pokazatelje.

Napomena:

Evidentirani broj/postotak učenika ne odgovara pretpostavljenim statističkim projekcijama za ovu populaciju, što ukazuje na pretpostavku da nastavno osoblje ne pokazuje dovoljno spremnosti da evidentira ove učenike ukoliko nemaju relevantnu dokumentaciju koja dokazuje njihov status.

Postojeći resursi:

Uredba o prostornim standardima, urbanističko-tehničkim uvjetima i normativima za spriječavanje stvaranja arhitektonsko-urbanističkih barijera za lica s umanjenim tjelesnim mogućnostima“, „Zakon o upotrebi znakovnog jezika BiH“, pozitivne prakse OOSI, lokalne vlasti, certificirani tumač znakovnog jezika.

Vrijeme provođenja:

Od 2013. do 2016. god.

Tko je odgovoran:

Ministarstvo prostornog uređenja, Ministarstvo zdravstva i socijalne politike, Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta, Ministarstvo privrede, općinske službe za oblast urbanizama i građenja, druge nadležne općinske službe, javna poduzeća i ustanove, Koalicija OOSI, radna grupa za pristupačnost.

Neophodni resursi:

Budžeti ministarstava, budžeti općina, donatori/projekti, projektne i građevinske kuće educirane za univerzalni dizajn, stručnjaci za obuku (Brajevo pismo, znakovni jezik, bijeli štap, govorni softver ...), OOSI, javna poduzeća i ustanove, privatni biznis sektor/javni prijevoznici, mediji.

2.3.1 PRIORITETNA POTREBA:

OMOGUĆITI SVEOBUHvatNO, ADEKVATNO I PRISTUPAČNO UKLJUČENJE DJECE S POSEBNIM POTREBAMA U ŠKOLSKI SISTEM, KAO I OSIGURANJE ALTERNATIVNOG PRISTUPA OBRAZOVANJU KROZ DNEVNE CENTRE

Na području USK-a postoji Pedagoški zavod koji nije dovoljno kvalitetna podrška efikasnom provođenju inkluzivnog obrazovanja u školama. U školama je veoma mali broj uključene djece s posebnim potrebama koja po procjeni Komisije mogu da pohađaju istu. Nastavnici nisu dovoljno educirani u oblasti inkluzivnog obrazovanja, a ne postoje ni individualno edukacijski programi (IEP) za djecu s posebnim potrebama.

Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta USK-a donijelo je „Pravilnik o odgoju i obrazovanju učenika s posebnim potrebama“ u kojem jasno stoji na koji način se provodi inkluzivno obrazovanje u školama, ko je nadležan za koje aktivnosti i koga sve treba uključiti kada je u pitanju pomoć i podrška djeci s posebnim potrebama (djeca s preprekama u učenju i učešću).

Vlada USK-a u suradnji sa resornim Ministarstvom osigurala je svake godine u budžetu sredstva Granta za inkluzivno obrazovanje, ali se ne zna koliki je Grant i trošenje sredstva ovoga Granta nije transparentno i ne znamo da li se troše za potrebe inkluzivnog obrazovanja.

Rješenje:

Zaživljavanjem i življenjem prakse primjene Indexa inkluzivnosti u obrazovanju (škola za sve) će se osigurati potpuna uključenost u društveni život i odgojno-obrazovni sistem djece i mladih sa posebnim potrebama kako u školskim zajednicama tako i u lokalnoj zajednici.

Konkretni koraci:

KORAK 1 Implementirati „Školske razvojne planove u oblasti inkluzivnosti“ (edukacije nastavnika i učenika, menadžmenta škola, izrada IEP, nabavka didaktičkog materijala i pomagala u nastavi) u 4 općine koje do sada nisu bile uključene

Procjena potrebnih sredstava: projekti 90.000,00 KM

Budžet Ministarstva obrazovanja, nauke kulture i sporta

KORAK 2 Uključiti roditelje djece s posebnim potrebama u školske razvojne timove

Procjena potrebnih sredstava: podaci u fazi prikupljanja

Obaveza općina i obrazovnih ustanova

KORAK 3 Educirati nastavno osoblje i menadžment u školama i dnevnim centrima za rad s djecom s oštećenim sluhom i govorom i slijepom i slabovidnom djecom (znakovni jezik, Brajevo pismo)

Procjena potrebnih sredstava: projekti 4.000,00 KM

Ministarstvo obrazovanja, budžeti općina

KORAK

Utjecati na rješenje problema postojanja specijalnih odjeljenja koja nisu u skladu sa Konvencijom UN - 2013. godine

4

Procjena potrebnih sredstava: podaci u fazi prikupljanja

Obaveze ministarstva i općina

**2.3.2 PRIORITETNA POTREBA:
FORMIRATI MOBILNE STRUČNE TIMOVE**

Za kvalitetno provođenje inkluzivnog obrazovanja neophodno je provoditi kontinuirano praćenje implementacije provođenja nastave sa djecom s posebnim potrebama od strane mobilnih stručnih timova (pedagog, defektolog, psiholog, logoped...). Formiranje stručnih mobilnih timova u USK-u nikad nije zaživjelo, mada ova inicijativa postoji već duži niz godina (pokrenuta od strane profesionalaca, roditelja djece s posebnim potrebama, školskih zajednica, Koordinacionog odbora invalidnih udruženja i saveza USK-a i predstavnika OSCE-a).

Rješenje:

Formirati i osmisлити uvjete za rad mobilnih stručnih timova.

Konkretni koraci:

KORAK

Utjecati na donošenje i provođenje Odluke o formiranju mobilnih stručnih timova

5

Procjena potrebnih sredstava: podaci u fazi prikupljanja

Učešće resornog ministarstva

KORAK

Formirati najmanje dva (2) mobilna stručna tima po regijama i osigurati uvjete za njihov rad (opservacija djece, izrada obrazovnog programa i njegovo praćenje, savjetodavna pomoć nastavnicima ...) u USK-u u 2013. godini.

6

Procjena potrebnih sredstava: 18.000,00 KM

Ministarstvo obrazovanja

**2.3.3 PRIORITETNA POTREBA:
ZAPOSPLITI STRUČNE KADROVE U ŠKOLAMA**

U školama ne postoje stručni kadarovi (defektolog, psiholog, logoped) koji bi kroz timski rad uz postojeće resurse mogli kvalitetnije pružiti usluge krajnjim korisnicima. Potreba za uključivanjem asistenata u nastavi nije riješena kroz mogućnost obavljanja pripravničkog staža, niti je ista prepoznata kao moguća podrška djeci i nastavnicima.

Rješenje:

Osmišljavanje uvjeta za kvalitetnije pružanje usluga i podrške u realizaciji nastavnog plana za djecu s posebnim potrebama zapošljavanjem defektologa, logopeda, psihologa i asistenata u nastavi.

Konkretni koraci:

KORAK **Uvođenje logopeda u sistematizaciju radnih mjesta u školama u 2013. godini.**

7

Procjena potrebnih sredstava: podaci u fazi prikupljanja
Ministarstvo obrazovanja i budžeti općina

KORAK **Zaposliti defektologe kao neophodan stručni kadar u školama na osnovu „Pravilnika o obrazovanju djece s poteškoćama u osnovno-školskom obrazovanju“ (do 2016. god. uposliti najmanje 4 defektologa u školama gdje postoji veći broj učenika/djece sa posebnim potrebama).**

8

Procjena potrebnih sredstava: 80.000,00 KM
Ministarstvo obrazovanja

KORAK **Kroz Pravilnik dati mogućnost volontiranja i pripravničkog staža za asistente u nastavi – 2013. god.**

9

Procjena potrebnih sredstava: podaci u fazi prikupljanja
Obaveza ministarstva.

KORAK **Zaposliti asistente u nastavi prema potrebi (do 2016. god zaposliti minimalno 8 asistenata)**

10

Procjena potrebnih sredstava: 23.000,00 KM
Ministarstvo obrazovanja, budžeti općina, projekti

2.3.4 Prioritetna potreba:

Omogućiti djeci sa većim poteškoćama obrazovanje kroz alternativni pristup.

U USK-u ne postoje dnevni centri za djecu i mlade sa posebnim potrebama u svim općinama, tako da su djeca sa težim poteškoćama koja nisu obuhvaćena redovnim obrazovanjem uskraćena za usluge obrazovanja i uključivanja u zajednicu.

Rješenje:

Osnivanje i rad dnevnih centara

Konkretni koraci:

KORAK **Pokrenuti inicijativu za osnivanje dnevnih centra u lokalnim zajednicama za djecu sa težim poteškoćama koja ne mogu da se integiraju u redovni školski sistem.**

11

Procjena potrebnih sredstava: podaci u fazi prikupljanja
Budžeti ministarstva i općina, projekti OOSI

Postojeći resursi:

„Grant za inkluzivno obrazovanje“ pri Ministarstvu obrazovanja, nauke, kulture i sporta USK-a, stručan nastavni kadar u školama, OOSI – stručno osoblje, „Pravilnik o odgoju i obrazovanju učenika s posebnim potrebama USK-a“.

Vrijeme provođenja:

Od 2013. do 2016. god.

Tko je odgovoran:

Ministarstvo obrazovanja, nauke, kulture i sporta USK-a, obrazovne ustanove, općinske vlasti, općinski razvojni tim za praćenja implementacije „Indexa inkluzivnosti“ na lokalnom/ kantonalnom nivou (već planiran da se formira), OOSI, Centri za socijalni rad.

Neophodni resursi:

Budžet Ministarstva obrazovanja, nauke, kulture i sporta USK-a, budžeti općina, donatori/projekti, OSI, OOSI, roditelji/posebno roditelji djece sa posebnim potrebama, stručnjaci (defektolozi, logopedi).

3. MONITORING I PRAĆENJE REALIZACIJE LPAI USK-a

Nakon usvajanja LPAI USK-a uspostaviti će se proces monitoringa i praćenje provođenja realizacije ovoga plana, a u tu svrhu će se formirati radni tim u kojem bi osim, predstavnika vlasti bile uključene i OOSI/OSI. U tu svrhu će se izraditi potrebni indikatori za monitoring i praćenje.

Proces nadgledanja (monitoringa) i procjene (evaluacije) provođenja akcionog plana u oblasti invalidnosti u USK-u (u daljem tekstu LPAI USK-a) izuzetno je važan kako bi se osiguralo postizanje održivosti kao i odgovarajućeg kvaliteta mjera koje se provode, a koje je LPAI USK-a definisao.

U proces nadgledanja i procjene neophodna je uključenost Koalicije USK-a kojih se LPAI USK-a direktno i tiče.

Plan monitoringa i procjene realizacije LPAI USK-a obuhvata šest nivoa:

- Formirati monitoring biro sa potrebnom pratećom tehničkom opremom što podrazumijeva i nabavku službenog automobila s kojim bi omogućili najmobilniju operativnost monitoringa na terenu, praćenje procesa implementacije akcionog plana i donošenja izvještaja;
- Uključiti OSI – kroz procese nadgledanja i procjene;
- Formirati tim i komisije sastavljene od članova OSI;
- Nadgledanje i procjena provođenja LPAI USK-a (praćenje prema mjerama definisanim u nacrtu dokumenta);
- Nadgledanje i procjena pojedinih aktivnosti LPAI USK-a (kvaliteta obrazovanja, zadovoljenje pristupačnosti i nivoa podizanja svijesti, troškova i poštivanja rokova realizacije);

- Nadgledanje i procjena eventualnih promjena u realizaciji LPAI USK-a (provođenjem mjera i rješenja zadovoljiti potrebe OSI).

Sredstva za realizaciju monitoringa biće obezbijedena iz planiranog dijela budžeta Federalnog ministarstva rada i socijalne politike koji bude odobren za realizaciju LPAI USK-a.

Shodno potpisanom sporazumu i protokolu o razumijevanju između ove Koalicije i Federalnog ministarstva rada i socijalne politike i politike kao finansijera.

Članovi monitoring tima koristiće upitnike, intervjuje, evidencijske izvore, statističke podatke i ostale raspoložive metode.

Planirano je da periodični rezultati monitoring tima budu prezentovani medijima, što će dodatno pojačati realizaciju samoga plana akcije u oblasti invalidnosti.

Svim institucijama i organizacijama dostaviće se LPAI USK-a, te će iste biti pozvane da dostavljaju sve relevantne informacije i podatke iz oblasti svog djelovanja, a u skladu sa planiranim aktivnostima i preuzetim obavezama.

Sve navedene podatke sakupljaće **Monitoring tim za praćenje i procjenu**, a nalazi, odnosno, rezultati evaluacije i monitoringa poslužiće za revidiranje postavljenih ciljeva i aktivnosti, kao i unapređenje kompletnog procesa realizacije LPAI USK-a.

Ljudska prava i sredstva za postizanje jednakih mogućnosti

Uključivanje oblasti invalidnosti u lokalne politike

Popis potreba osoba s invaliditetom i postojećih resursa zajednice

Planiranje usmjereno na osobu

Izrada nacrtu lokalnih planova akcije u oblasti invalidnosti

Izrada Akcionog plana finansirana od strane:

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
Vlada Federacije Bosne i Hercegovine
Ministarstvo rada i socijalne politike

www.fmrsp.gov.ba

Uz tehničku podršku:

